

Fóti Péter Megjegyzés a DEKA Alapértékeihez és 12 pontjához

március 3, 2015

Kedves Barátaim,

Olvasom a DEKA Alapértékeit, olvasom a DEKA 12 pontját, annak rövid és hosszabb változatában és azon töröm a fejem, hogy miért nem természetes mindez, miért kell ezt újra és újra meghirdetni, illetve, hogy miért nem érvényesülnek ezek az elvek a gyakorlatban. Tovább menve azon gondolkodom, hogy mik azok a mélyebb mechanizmusok, amik ezek ellen az elvek ellen szólnak, és érvényesülnek. Itt most nem a másokra mutogatásra gondolok, hanem arra, hogy ezeket az elveket gyakran sértik meg sok oldalon, gyakran hangosan is hirdetik, hogy az elvek egészen mások stb. Stb.

Azt gondolom, hogy az egyik alapvető, és fel nem fedett ellentmondás abban van, hogy kitől milyen öntevékenységet várunk el. Az elveink között is szerepel mindaz, hogy vigyáznunk kell arra, hogy a társadalmi különbségek ne nőjenek egy bizonyos határ felé. Hogyan érjük el ezt? A válasz erre, hogy nagyobb állami beavatkozással. Ugyanakkor biztosítani akarjuk a társadalom szereplői számára az önállóságot, autonómiát, a decentralizációt (szubszidiaritást). Mintha itt egy ellentmondás feszülne. Milyen legyen az arány abban, ami az állami beavatkozás, és milyen legyen az öntevékenység. Be kell látnunk, hogy az állam egészen máshogy szervezi meg a társadalmat, mint a társadalom önmagát. Az állam biztos bevételeiből intézményeket tart fent, ahol az ott dolgozó hivatalnokok a fennálló törvények szerint járnak el. A társadalmi önszerveződés egészen más tészta. Ott azok, akik egy problémát fontosnak látnak, összefognak, többé vagy kevésbé formalizált szervezetet hoznak létre, és dolgoznak, mert hajtja őket a feladat fontossága. Gyakran nincs mögöttük

biztos anyagi háttér, vagy csak pályázati pénzek, amik előbb vagy utóbb elfogynak.

Mégis ez a fajta szerveződés a fontosabb. Mert ez integrálja a társadalom tagjait. Akkor jutunk előbbre az alapelvekben lefektetett célok felé, ha belátjuk, hogy ennek a lazább, alulról jövő szerveződésnek nagyon nagy szerepe van abban, hogy végre a társadalom demokratizálódjon, hogy ne higgyen tovább megváltó-politikusokban, ne keresse az erősebbet, és annak véleményét szajkózza, hanem önálló véleménye legyen. Ezért van az, hogy tovább kellene gondolni, például az oktatás területén mindazokat a szép elveket, amik az alapelvekben vannak:

- Az iskolákban is szükség lenne:
- Önszervezések és önkormányzatiság autonómiájára
- A gyermekek méltóságának és jogainak védelmére
- A gyerekek vélemény és szólásszabadságára
- A gyerekek alkotói, művészeti, kutatási szabadságára
- A tanárok oktatói és oktatási szabadságára
- A gyerekek önrendelkezési jogaira
- A gyerekek jogára, hogy konfliktusaikat igazságosan ítélhessék meg.

Itt most csak egy néhány dolgot vettem át az alapelvekből. Világosan látszik, hogy ezeket a dolgokat gyakran a gyerekekkel kapcsolatban nem vesszük komolyan, és hajlunk arra, hogy úgy gondolkodjunk, hogy ezekre majd csak 18 éves korukban lesz értelme, mert addig nem képesek mindezekkel élni. Így marad az iskola egy hely, ahol ezeknek a szép elveknek csak a morzsái érvényesülnek, és ahol ezért olyan gyerekek nőnek fel, akik ezeket az elveket nem tapasztalták saját bőrükön, és ezért nem is hisznek bennük. Mert a gyerek is már olyan, mint a felnőttek: hiszi, amit tapasztal. Az iskola pedig ma – még fokozottabban, mint 1990 és 2010 között praktikusán tagadja ezeket az elveket. Nem törődik a gyereki önszervezéssel, nem törődik azzal, hogy az iskola lehetne egy önszerveződés önkormányzatisággal, ahol a gyerekeknek nem csak a tanárok által kitalált minimális jogaik vannak, hanem annál több is, amit a gyerekek valóban használhatnak, amivel a

maguk igényei szerint jobban rendezhetnék be az iskolai életet, ahol ennél fogva örömmel tanulnának.

A mai iskola, ahogy korábban említettem, pontosan úgy van megszervezve, mint az állam. A tanárok hivatalnokok, akik a fennálló törvényeket érvényesítik, természetes módon meg akarják őrizni a törvény adta tekintélyüket, akik nem hisznek a gyerekek szabadságában, akik a maguk legjobb tudás szerint megszervezik a gyerekek életét. Az iskolákban sajnos mindig kisebbségben maradnak azok a tanárok, akik meg szeretnék osztani hatalmukat a gyerekekkel.

Pedig van alternatíva, és meg lehet szervezni az iskolát másképpen is! Ehhez most csak egy hosszabb idézet egy korábbi cikkemből:

„Amikor egy szeptemberben tanítani kezdtem egy állami iskolában, 34 gyerek ült velem szemben. Arra gondoltam, hogy túlsúlyban vannak, hiszen korábban a saját iskolámban sokkal kisebbek voltak a csoportok.

Azt mondtam a gyerekeknek: nem tudom odaadni nektek a hatalmamot, mert akkor kirúgnának, mert én a hatalmamot az államtól kapom. De meg tudom osztani veletek a hatalmat az iskolai osztály életének irányításában. Ezt megtehetjük a tanulás kérdéseiben, de megtehetjük az egész osztályélet vonatkozásában. Akarjátok-e ezt? A gyerekek igennel válaszoltak. Ekkor demokratikus tanácskozásokat javasoltam, és megmutattam a gyerekeknek, hogy hogyan működnek ezek. A szabályok megértése után a gyerekek maguk is megpróbálták a gyűléseket működtetni.

Elmondtam azt is, hogy szeretnék tereket létrehozni a teremben, tereket, ahol élni lehet. De ehhez arra lenne szükség, hogy a területet, amit ma a padok foglalnak el, csökkentsük. „Akarjátok ezt?” – kérdeztem. Akarták. Az iskola épületében nagy osztálytermek voltak (az iskolát 1921-ben építették). Kisebb padokat szereztünk be, amiket az iskola pincéjében találtunk, és akkor a padok körül kialakultak terek. És akkor együtt eldöntöttük, hogy mi legyen ezeken a felszabaduló helyeken. A közös döntések nyomán kialakult egy hely, ahol barkácsolni lehetett, lett sakkasztal, művészeti

terület, tér arra, hogy előadásokra készüljenek stb. Így kialakultak az életterek, és kialakultak a velük kapcsolatos konfliktusok, mert például ezek a tevékenységek zajosak voltak, vagy valaki elvette a másiktól a fát, amivel éppen dolgozott. Ezzel egy újabb terület keletkezett, amit a demokratikus gyűléseken meg kellett beszélni, és amit szabályozni kellett. Amíg a gyerekek sorokban ülnek egymás mögött, addig ott nincs élet. És a dolog elkezdett élni. Bizottságokat hoztak létre. [...]

Az egész osztály működéséhez kitaláltak egy rendszert, amivel mindenki, aki elvégzett valamilyen munkát, kapott egy jutalmat egy bélyeg formájában. Nekem ez a rendszer nem tetszett ugyan, de a gyerekeknek igen, és én elfogadtam. Aki valamit elvégzett, kapott szabad időt vagy más jutalmat. A dolgokat a demokratikus gyűléseken beszéltük meg, voltak speciális gyűlések is.

Szerencsére olyan iskolavezetőm volt, aki támogató volt. A gyakorlatban ez úgy nézett ki, hogy a reggeli érkezés utáni időszakot a gyerekek maguk szervezték, és aztán jöttem hozzám, hogy elkezdhetek tanítani, és amikor én kész voltam, akkor ők egyedül tették rendbe az osztályt körülbelül egy fél óra alatt. Röviden szólva az életük egy részéért felelősek lettek. Ennek az egésznek persze aztán híre ment az iskolában. Egyrészt úgy, hogy a gyerekek, akik velem töltötték a délelőttöt, délután más tanároknál voltak, és ott rettenetes dolgokat műveltek. Feleseltek, sztrájkoltak, felfordították a padokat. Ilyen dolgokat nálam az osztályban nem tettek volna... Ekkor fiatalabb tanárok jöttem hozzám, és kérdezték, hogy mit csinálok, kérdezték, hogy láthatnák-e ezt. A tanárok – és később a más osztálybeli gyerekek is – meglátogatták a tanácskozásainkat, és volt, aki a tanárok közül azt mondta: ezt én is megpróbálnám. Ekkor elmondtam, hogy hogyan is kezdtük ezeket a dolgokat.

Amikor azután a tanárok más osztályokban is elkezdték a gyűléseket, nem értették, hogy miért működnek ezek ilyen jól. Erre azt mondtam, hogy ezek a dolgok nagyon természetesek. A dolog vége az lett a második év végére, hogy ilyen

tanácskozások működtek mind a hét osztályban, ahol összesen kb. 200 gyerek volt. Ennek nyomán azután az egész iskola kultúrája megváltozott. Így például kialakult az a rendszer, hogy ha egy osztály gyerekeinek valami problémája volt egy másik osztálybeli gyerek viselkedésével, akkor összehívhattak abban az osztályban egy speciális gyűlést, annak a gyerekeknek a dolgait megbeszélni. Egy ilyen esetben a tanár megállította a tanítást, és akinek problémája volt a másik gyerekekkel, elmondhatta, hogy mi történt.

Egyszer egy felügyelő látogatta meg az iskolát, és beszélt az igazgatóval. Én ezt a felügyelőt közelről ismertem, mert együtt jártunk a tanárképzőbe, és elmondtam neki, hogy mivel a gyerekek még nem tudnak igazán írni és olvasni, én nem fogok nekik sok történelmet tanítani (hiszen amúgy sem tudják olvasni a könyvet), hanem le fogom ezt faragni a minimumra, a természettudományok oktatását is le fogom redukálni. Mindez időt szabadított fel. Ekkor az igazgató arra kért, hogy vegyek át egy másik osztályt, fiatalabb gyerekekkel, akikkel komoly voltak, és azt mondta, hogy őt nem érdekli, hogy mit tanítok, de legyen a gyerekeknek egy jó éve, ahol élvezhetik az életet. Ez az iskola nem volt egy demokratikus iskola, pláne nem Summerhill, de bizonyos értelemben értékesebb volt annál, mert Summerhill létezne nélkülem is, de az az iskola nélkülem soha nem lett volna azzá, amivé végül lett.

A több felelősség lehetőséget ad arra, hogy a gyerekek tulajdonosává váljanak a környezetüknek! Ebben leszünk „üzleti” partnerek. Ezután már nem az van, hogy vannak ők, és vagyok én mint tanár, és szemben állunk. Amit csak lehetett, úgy alakítottam, hogy a gyerekeknek jobb legyen, de persze nem lehet mindent megtenni. Nem dönthettek például arról, hogy egy közös rituálé keretében kezdjük és fejezzük be a napot, de arról igen, hogy ezt hogyan csináljuk. Én is megtettem a magamét, eltávolítottam a tanári asztalt, ami az egyik sarokba került a fal mellé. Így aztán egyre több területen kaptak lehetőséget a gyerekek. Ha például volt valaki közülük, aki bántotta a többieket, aki lehetetlenné tette az életet az osztályban, akkor ezt megbeszélve a tanácskozás után lementek

az igazgatóhoz, és elmondták, hogy ez és ez történt, és kérték, hogy azt a gyereket az igazgató küldje haza két napra, ami meg is történt. Így erősödött a csoport hatalma, befolyása saját életükre. Így jutottunk el oda, hogy az osztályomban nem volt rendzavarás.

Az állam, ha akarná, le tudná faragni a tantervből az értelmetlen és szükségtelen dolgokat. Így lehetne időt teremteni arra, ami fontosabb, de ezt nem teszik. 30 gyerek egy szűk teremben: ez egy lehetetlen helyzet. A környezet nem alkalmas arra, hogy abban egy közösség éljen. ()

Kapcsolódó oldalak:

- Fóti-Virágh: A gyerekköztársaságtól a demokratikus iskoláig
- Tanulói Jogok Nyilatkozata